כיתה י' | תנ"ך | שיעור 9 מתוך 13 | 45 דק' | בראשית מו, א-לד

ממלכתי: סיפורי יוסף ואחיו (בראשית לח-נ) נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי ודיון ערכי); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ומדרש); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

ירידת יעקב למצרים: "אל תירא מרדה מצרימה"

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יתארו את מסע יעקב, את ההתגלות בבאר שבע, את רשימת היורדים ואת הפגישה עם יוסף (מו, א-לד)
- התלמידים ינתחו את ההבטחה "אָנֹכִי, אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה, וְאָנֹכִי, אַעַלְךָ גַם־עָלֹה" (מו, ד) בהקשר של ברית בין הבתרים (טו, יג), בעזרת רש"י, רמב"ן וספורנו
- התלמידים ידונו בפחד מירידה לגלות ובשמירה על זהות במקום זר (ארץ גושן)

❓ השאלה הגדולה של השיעור

למה יעקב צריך הבטחה מיוחדת לפני הירידה? ממה בדיוק הוא מפחד?

יצחק נצטווה "אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה" (כו, ב). ליעקב אומר אלוהים: "אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה, כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָּׁם" (מו, ג).

🧪 פתיחה

שואלים: "יש לכם הזדמנות מצוינת בחו"ל: עבודה, ביטחון כלכלי, משפחה שמחכה. ממה הייתם חוששים?" רושמים על הלוח. היום יעקב בן מאה ושלושים עומד בפני הבחירה הזו.

📖 הסבר למורה

באר שבע (א-ד). יעקב עוצר בגבול הארץ ומקריב "לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק". ספורנו מקשר: "שֶׁאָמַר לְיִצְחָק אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה". רש"י על "אַל־תִּירָא": "לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ". ההתגלות היא האחרונה לאבות בספר בראשית, והיא פותחת ב"יַעֲקֹב יַעֲקֹב" (רש"י: "לְשׁוֹן חִבָּה"), כמו "אַבְרָהָם אַבְרָהָם" בעקדה (כב, יא).

ההבטחה (ג-ד). "כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָּׁם" ו"אָנֹכִי, אַעַלְךָ גַם־עָלֹה". ההבטחה מזכירה את ברית בין הבתרים: "כִּי־גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ, בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם" (טו, יג). רש"י על "וְאָנֹכִי אַעַלְךָ": "הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ". ספורנו מרחיב: היציאה תהיה למעלה גבוהה יותר מקודם, כמו "וְלִהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִיא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה" (שמות ג, ח).

הרשימה (ח-כז). שבעים נפש יורדות. הרשימה מסודרת לפי האמהות (לאה, זלפה, רחל, בלהה) ומדגישה שהמשפחה יורדת כולה. אפשר לסכם את הרשימה בטבלה; אין צורך לקרוא את כל השמות.

הפגישה (כח-לד). יהודה נשלח לפניו, "לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה" (כח). יוסף אוסר בעצמו את מרכבתו (רש"י: "לְהִזָּדֵרז לִכְבוֹד אָבִיו"), "וַיֶּאְסֹר עַל־מֶרְכַּבְתּוֹ, עוֹד" (כט). יעקב: "אָמוּתָה הַפָּעַם, אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ" (ל). יוסף מורה לאחיו להציג את עצמם כ"אַנְשֵׁי מִקְנֶה" כדי לשבת בגושן, "כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם, כָּל־רֹעֵה צֹאן" (לד). קריאה שלנו (פרפרזה): ההפרדה בגושן היא גם הגנה על זהות המשפחה.

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

בראשית פרק מו, פסוקים א-ז

(א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ, וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע; וַיִּזְבַּח זְבָחִים, לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק.

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב; וַיֹּאמֶר, הִנֵּנִי.

(ג) וַיֹּאמֶר, אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ; אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה, כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם.

(ד) אָנֹכִי, אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה, וְאָנֹכִי, אַעַלְךָ גַם־עָל�ֹה; וְיוֹסֵף, יָשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ.

(ה) וַיָּקָם יַעֲקֹב, מִבְּאֵר שָׁבַע; וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם, בָּעֲגָלוֹת, אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ.

(ו) וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם, וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, וַיָּבֹאוּ, מִצְרַיְמָה: יַעֲקֹב, וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ.

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו, אִתּוֹ, בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו, וְכָל־זַרְעוֹ – הֵבִיא אִתּוֹ, מִצְרַיְמָה.

בראשית פרק מו, פסוקים כו-לד

(כו) כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה, יֹצְאֵי יְרֵכוֹ, מִלְּבַד, נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב – כָּל־נָפֶשׁ, שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ.

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם, נָפֶשׁ שְׁנָיִם: כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה, שִׁבְעִים.

(כח) וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו, אֶל־יוֹסֵף, לְהוֹרֹת לְפָנָיו, גֹּשְׁנָה; וַיָּבֹאוּ, אַרְצָה גֹּשֶׁן.

(כט) וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ, וַיַּעַל לִקְרַאת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה; וַיֵּרָא אֵלָיו, וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו, וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו, עוֹד.

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף, אָמוּתָה הַפָּעַם, אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ, כִּי עוֹדְךָ חָי.

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו, אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה; וְאֹמְרָה אֵלָיו, אַחַי וּבֵית־אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי.

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן, כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ; וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם, הֵבִיאוּ.

(לג) וְהָיָה, כִּי־יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה; וְאָמַר, מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם.

(לד) וַאֲמַרְתֶּם, אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה – גַּם־אֲנַחְנוּ, גַּם־אֲבֹתֵינוּ: בַּעֲבוּר, תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם, כָּל־רֹעֵה צֹאן.

שם ה' מובא בכתיב ה'. הפסוקים המלאים בקישורים למטה.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "אָנֹכִי, אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה, וְאָנֹכִי, אַעַלְךָ גַם־עָל�ֹה" (בראשית מו, ד)

💭 **מפרשים:** רש"י: "הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ". ספורנו: "תּוֹסִיף מַעְלָה עַל מַה שֶּׁהָיָה לְךָ קוֹדֶם רִדְתְּךָ שָׁם". שני פירושים: הבטחה אישית ליעקב, או הבטחה לעם כולו.

📜 **כתוב:** "אָמוּתָה הַפָּעַם, אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ" (בראשית מו, ל)

💭 **מפרשים:** ספורנו: "יְהִי רָצוֹן שֶׁאָמוּת בְּזֹאת הַתְּשׁוּעָה וְלֹא יוֹסִיף עָצֵב עִמָּהּ". רש"י מביא מן המדרש שיעקב חשש שייתבע על מות יוסף, ועכשיו "לֹא אָמוּת אֶלָּא פַּעַם אַחַת".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), מצגת, דף עבודה, לוח

1. פתיחה: הזדמנות בחו"ל, ממה הייתם חוששים? (4 דקות)

2. קריאה: א-ד, באר שבע וההתגלות; השוואה לכו, ב ולטו, יג (10 דקות)
3. כתוב/מפרשים: "וְאָנֹכִי אֵעָלְךָ", רש"י וספורנו (7 דקות)
4. מבט על הרשימה (ח-כז): שבעים נפש לפי האמהות, טבלה מהירה (6 דקות)
5. כח-לד: הפגישה, "אָמוּתָה הַפָּעַם" וגושן (12 דקות)
6. סיכום וכרטיס יציאה (6 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. איפה עצר יעקב בדרך, ומה עשה שם (מו, א)?
2. מה הורה יוסף לאחיו לומר לפרעה, ולמה (מו, לג-לד)?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה, לפי רש"י, יעקב פחד לרדת? ואיך ספורנו מקשר את הפחד ליצחק?
2. מה ההבדל בין פירוש רש"י לפירוש ספורנו ל"אַעֲלְךָ גַם־עָלֹה"?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם הישיבה הנפרדת בגושן הייתה טובה למשפחה? נמקו.
2. מה ההבדל בין להגר לבין לרדת לגלות?

🏁 סיכום השיעור

יעקב יורד למצרים מתוך פחד, אבל עם הבטחה: אלוהים יורד עמו ויעלה אותו. ההבטחה מחברת את הירידה לברית עם אברהם. בפגישה עם יוסף יעקב מוכן למות בשלום, ובגושן המשפחה מתחילה להיות לעם.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד משלים על פתק: "ממה פחד יעקב, ומה הרגיע אותו? משפט אחד."

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- קריאה ספרותית: ההתגלות האחרונה לאבות, הפנייה הכפולה "יַעֲקֹב יַעֲקֹב", והקשר לעקדה ולברית בין הבתרים.
- הגירה וזהות: מה נשמר ומה משתנה כשמשפחה עוברת לארץ אחרת; גושן כ"מובלעת".
- דיון ערכי פתוח: פחד מהלא נודע, ומשמעות ההבטחה "אני איתך".

- רגע הפגישה: "וַיִּבָּקְ עַל־צַוָּארָיו, עוֹד" ו"אָמוּתָה הַפָּעַם": סגירת מעגל רגשי.

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- רש"י (מו, ג): צער היציאה "לְחוּצָה לָאָרֶץ"; וספורנו על ההבדל מיצחק.
- מו, ד וטו, יג: ההבטחה כחלק מתוכנית הברית; ספורנו: "וּלְהַעֲלוֹתוֹ... אֶל אֶרֶץ טוֹבָה".
- רש"י (מו, א): "חַיָּב אָדָם בִּכְבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד זְקֵנוֹ", ורמב"ן שחולק.
- רש"י (מו, כט) על זריזות יוסף בכבוד אביו: מצוות כיבוד אב.

💡 הערות למורה

את רשימת השמות (ח-כז) אין צורך לקרוא; מספיק לשאול כמה נפשות, ולפי איזה סדר. בחמ"ד אפשר להביא את רש"י ורמב"ן על "לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק" כדוגמה למחלוקת קצרה. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

ההתגלות ומשמעותה, "אַעַלְךָ גַם־עָלֹה" לפי רש"י וספורנו, הפגישה וגושן, שאלה בסגנון בגרות ומחוון. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- בראשית מו (מכון ממרא)
- רש"י על בראשית מו, א (ספריא)
- ספורנו על בראשית מו, א (ספריא)
- רש"י על בראשית מו, ג (ספריא)
- רש"י על בראשית מו, ד (ספריא)
- ספורנו על בראשית מו, ד (ספריא)
- רש"י על בראשית מו, כט (ספריא)
- ספורנו על בראשית מו, ל (ספריא)

מחוון: ירידת יעקב למצרים: "אל תירא מרדה מצרימה"

1. טו, יג: אלוהים לאברהם: "גֵּר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם". כו, ב: ה׳ ליצחק: "אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה". מו, ג-ד: אלוהים ליעקב: "אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה", ירידה עם הבטחה.
2. רש"י: "לְפִי שֶׁהָיָה מֵצֵר עַל שֶׁנִּזְקַק לָצֵאת לְחוּצָה לָאָרֶץ".
3. רש"י: הבטחה אישית, "הִבְטִיחוֹ לִהְיוֹת נִקְבָּר בָּאָרֶץ". ספורנו: העלייה תהיה למעלה גבוהה מקודם, הבטחה לעם (כמו בשמות ג, ח).
4. "כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה, שִׁבְעִים" (כז). המספר מסמל שלמות, משפחה שלמה שתהפוך לעם.
5. יוסף אוסר בעצמו את המרכבה וממהר, "וַיִּפֹּל עַל־צַוָּארָיו, וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו, עוֹד". יעקב אומר "אָמוּתָה הַפָּעַם": שלמות ושלווה אחרי שנים של אבל.
6. תשובה טובה: הפחד: יציאה מן הארץ (רש"י), הציווי ליצחק, החשש מגלות ומאובדן הזהות. התשובה: "כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָּׁם", "אָנֹכִי, אֵרֵד עִמְּךָ", "אַעַלְךָ גַם־עָלֹה"; הקשר לטו, יג-יד: הגלות ידועה מראש ויש לה סוף. ניקוד מוצע: הפחד 5, ההבטחה 6, הברית 5, פרשן 4.

פרשנות מסומנת כפרשנות (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ופרשנים נוספים מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה׳ מובא בכתיב ה׳. ממלכתי: סיפורי יוסף ואחיו (בראשית לח-נ) נלמדים בחטיבה העליונה בלימודי התנ"ך (קריאה צמודה, ניתוח ספרותי ודיון ערכי); יש לבדוק מול תכנית הבגרות העדכנית ובחירת בית הספר. חמ"ד: לימוד חומש עם פרשנים (רש"י, רמב"ן, אבן עזרא, ספורנו ומדרש); הפרשנות מסומנת כפרשנות. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.